

پیشگفتار ویراست 2

زمانی که اولین چاپ کتاب حقوق تطبیقی در بهار سال 1384 منتشر شد، امیدوار بودم که کتاب مزبور بتواند مورد استقبال اساتید و دانشجویان حقوق قرار گیرد. مدت زیادی طول نکشید که معلوم گردید کتاب مورد توجه مجامع دانشگاهی قرار گرفته است و روزبه‌روز به تعداد اساتیدی که این کتاب را به عنوان منبع درسی معرفی می‌کنند افزوده شده است، به نحوی که تعداد نسخ کتاب در یک چاپ از 15 هزار فراتر رفته است. این استقبال وظیفه سنگین بازبینی و به‌روزرسانی کتاب را دوچندان کرده است. در طول هفت سالی که از چاپ اول کتاب می‌گذرد، تحولاتی به وجود آمده است که برخی از مطالب کتاب را تحت‌الشعاع قرار داده است. مهم‌ترین این تحولات، عدم تصویب قانون اساسی اتحادیه اروپاست که پیش‌بینی می‌شد با اجماع کشورهای عضو نهایی شود که با رأی منفی مردم در کشورهای فرانسه و هلند ناکام ماند. به جای قانون اساسی اتحادیه اروپا، معاهده لیسبون تصویب شد که تغییراتی را در ساختار اتحادیه اروپا به وجود آورد که بخش مربوط به اتحادیه اروپا در کتاب را تحت تأثیر قرار داد. علاوه بر آن، به دلیل الزامات اتحادیه اروپا، قوه قضائیه در انگلستان به سمت استقلال کامل از سایر قوا حرکت کرد و برای اولین بار دیوان عالی کشور انگلستان تشکیل شد و جایگزین مجلس اعیان شد. در فصل چهارم نیز به معاهدات و کنوانسیونهای متعددی اشاره شده است که در این سالها تعداد کشورهای عضو آنها افزایش یافته بود و لازم بود این ارقام اصلاح شود. برخی از اشکالات نگارشی و مفهومی نیز وجود داشت که در این ویرایش رفع شده است.

پیشگفتار

حقوق ملی هر کشور متناسب با سابقه تاریخی و وضعیت اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و مذهبی آن ملت شکل می‌گیرد. با وجود مشابهت در مسائل و مشکلات جوامع انسانی، بسیاری از راهکارهای اتخاذ شده برای حل این مسائل در سیستمهای حقوقی یکسان نیست. مطالعه حقوق سایر ملل فو ر ق سابقه بسی طولانی دارد و بسیاری از قوانین در نتیجه جمع‌آوری عرفهای گوناگون در اطراف و اکناف و پیرایش آنها تنظیم شده و قوانین و مقررات حاکم بر یک منطقه از سوی سایر مناطق یا ملل اقتباس و الگوبرداری شده است. در قرن نوزدهم مطالعات تطبیقی حیات تازه‌ای یافت و سازمانها و مراکزی به منظور مطالعات تطبیقی تأسیس شد. فرایند جهانی شدن در نیمه دوم قرن بیستم به این گرایش سرعت فزاینده‌ای بخشید، به نحوی که تقریباً در همه کشورها مراکز و مؤسسات حقوق تطبیقی دایر گردید.

استادان و دانشمندان حقوقی سرزمینمان نیز تلاشهای ارزشمند و قابل تقدیری را در جهت معرفی، آموزش و گسترش مطالعات تطبیقی انجام داده‌اند که از مهم‌ترین آنها راه‌اندازی مؤسسه حقوق تطبیقی، چاپ و انتشار مجله حقوق تطبیقی و تألیف و ترجمه کتابها و مقالات علمی با ارزش در زمینه بررسیها و مطالعات

تطبیقی است.

بنابراین کتاب حاضر به قصد تنوع بخشیدن به منابع حقوق تطبیقی و پاسخ به علاقه و نیاز نسل جدید این سرزمین به مباحث حقوق تطبیقی تهیه شده است. نسلی که به اطلاع از مسائل حقوقی سایر ملل علاقه و اشتیاق وافری دارد و منابع جدیدی را برای توسعه آگاهیهای تطبیقی خود جستجو می‌کند. در این کتاب سعی شده است مسائل مهم حقوق تطبیقی مورد نیاز دانشجوی ایرانی به زبان ساده و به اختصار در اختیار او قرار گیرد و از پرداختن به جزئیات و ذکر پانوشتهای زیاد خودداری شده است.

در اینجا لازم است از سازمان <سمت> و به خصوص از داوران محترم، ویراستار کتاب سرکار خانم عادلہ مشایخی و سایر همکاران محترم در آن سازمان که با جدیت موجبات چاپ و انتشار این کتاب را فراهم ساختند صمیمانه سپاسگزاری نماید.

دکتر عبدالحسین شیروی

استاد دانشگاه تهران

مقدمه

حقوق تطبیقی بر خلاف بسیاری از رشته‌های حقوقی مثل حقوق خانواده یا حقوق تعهدات مجموعه‌ای از قوانین و مقررات ناظر به یک رابطه معین نیست، بلکه علمی است که مسائل و مشکلات حقوقی را از نگاه تطبیقی تجزیه و تحلیل و بررسی می‌کند و طرز فکر جدیدی را فرا روی اندیشمندان حقوقی قرار داده به حقوقدان دید گسترده‌ای اعطا می‌نماید. امروزه حقوق تطبیقی به عنوان یک رشته حقوقی مستقل جایگاه خود را در بین سایر رشته‌های حقوقی مثل فلسفه حقوق، تاریخ حقوق و جامعه‌شناسی حقوق یافته و روشهای خاص خود را ایجاد کرده است. در سالهای اخیر توجه به حقوق تطبیقی برای رفع نیازهای موجود در سطح جهانی به خصوص در زمینه فعالیتهای اقتصادی و تجاری افزایش چشمگیری داشته است. در سطح بین‌المللی برای تهیه و تنظیم کنوانسیونهای بین‌المللی، قوانین نمونه و قراردادهای استاندارد مطالعات تطبیقی گسترده‌ای از سوی سازمانها و مؤسسات منطقه‌ای و بین‌المللی انجام شده یا در حال انجام شدن است. در سطح ملی نیز کشورها برای اصلاح مقررات موجود و تصویب قوانین جدید به مطالعات تطبیقی توجه زیادی کرده‌اند. امروزه حقوق تطبیقی نه تنها سودمند بلکه ضروری است.

مباحث حقوق تطبیقی در یک طبقه‌بندی کلی به دو گروه تقسیم می‌شود: در گروه اول، کلیات حقوق تطبیقی مطرح می‌شود که در آن به حقوقدان درباره اینکه حقوق تطبیقی چیست، چه جایگاهی در بین سایر رشته‌های حقوقی دارد، فواید و کارکرد آن کدام است، تنگناها و مشکلات آن چیست و روش‌شناسی مطالعات تطبیقی کدام است آگاهی داده می‌شود. در گروه دوم، مشخصه‌های کلی نظامهای بزرگ حقوقی معاصر مطرح می‌گردد. این مباحث کلی به دانشجویان و پژوهشگران حقوقی کمک می‌کند تا به طور اجمالی نسبت

به ساختار، اصول حاکم، نهادها، مفاهیم حقوقی، منابع حقوقی و سلسله مراتب منابع خانواده‌های بزرگ حقوقی آگاهی یابند. این آگاهی‌های کلی به نوبه خود به افراد کمک می‌کند تا بتوانند به نحو مؤثرتر و دقیق‌تر حقوق کشورهای عضو آن خانواده‌ها را مطالعه و بررسی کنند.

بر این اساس، مطالب کتاب حاضر در دو بخش طبقه‌بندی شده است. در بخش اول مسائل عمومی و کلی حقوق تطبیقی با عنوان «کلیات حقوق تطبیقی» در هشت فصل مطرح گردیده است. این مباحث شامل تعریف حقوق تطبیقی، تاریخچه حقوق تطبیقی، ارتباط حقوق تطبیقی با سایر رشته‌های حقوقی، کارکرد و اهداف حقوق تطبیقی، روش‌شناسی مطالعات تطبیقی و طبقه‌بندی نظام‌های حقوقی در خانواده‌های حقوقی بزرگ‌تر است.

بخش دوم به نظام‌های بزرگ حقوقی معاصر اختصاص دارد. هدف از این بخش آشنایی کلی با نظام‌های بزرگ حقوقی است. مطالب این بخش به سه فصل تقسیم شده است. فصل اول به حقوق کامن‌لو اختصاص دارد که در مبحث اول کلیات حقوق کامن‌لو و در مبحث دوم و سوم حقوق انگلستان و حقوق ایالات متحده آمریکا به عنوان دو کشور عمده این نظام حقوقی مطرح گردیده است. در فصل دوم کلیات نظام حقوق نوشته (رومی - ژرمنی) و نظام حقوقی دو کشور عمده آن یعنی فرانسه و آلمان بیان شده است. در فصل سوم با عنوان سایر نظام‌های حقوقی، حقوق اتحادیه اروپا و حقوق سوسیالیستی به اختصار آمده است.